

УДК 349.42

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ОКРЕМИХ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

Лушпаєв С.О., к. ю. н.,
асистент кафедри земельного та аграрного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті досліджуються особливості ведення органічного сільського господарства в окремих зарубіжних державах на основі комплексного аналізу чинного законодавства та праць науковців, що присвячені розглядуваній сфері. Висновком роботи стала класифікація форм законодавчих актів у сфері ведення органічного сільського господарства.

Ключові слова: органічне сільське господарство, органічне виробництво, органічна сільськогосподарська продукція, законодавство у сфері ведення органічного сільського господарства.

В статье исследуются особенности ведения органического сельского хозяйства в отдельных зарубежных государствах на основе комплексного анализа действующего законодательства и работ ученых, которые посвящены рассматриваемой сфере. Выводом работы стала классификация форм законодательных актов в сфере ведения органического сельского хозяйства.

Ключевые слова: органическое сельское хозяйство, органическое производство, органическая сельскохозяйственная продукция, законодательство в сфере ведения органического сельского хозяйства.

Lushpaev S.A. THE SPECIALITIES OF ORGANIC AGRICULTURE ACTIVITY AFTER LEGISLATION OF SEPARATE FOREIGN STATES

In the article the specialities of organic agriculture activity in separate foreign states on the basis of complex analysis of current legislation and works of scientists, which devoted to this sphere, are researched. The conclusion of paper was the classification of forms of legislative acts in the sphere of organic agriculture activity.

Key words: organic agriculture, organic production, organic agricultural products, legislation in the sphere of organic agriculture activity.

Постановка проблеми. За оцінками Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху, виробництво екологічно чистої сільськогосподарської продукції розвивається в 153 країнах світу [1]. Чисельність виробників органічної продукції становить 2,3 млн. Понад 75% усіх виробників зосереджені в країнах Азії, Африки та Латинської Америки. А країнами, де налічується найбільша їх кількість, є Індія, Уганда та Мексика. Світовий споживчий ринок органічної продукції оцінюється в близько 60 млрд доларів США та характеризується стійкою тенденцією до зростання. Під органічним виробництвом у світі зайнято 43,7 млн га земель, або близько 1% загальних площ фермерських земель світу. Серед країн світу, які займаються виробництвом екологічно чистої сільськогосподарської продукції, найбільші площі зайняті під органічним землеробством в Океанії – 17,3 млн га [2], Австралії – 12,1 млн га, Китаї – 3,4 млн га, Аргентині – 2,8 млн га, Італії – 0,96 млн га, США – 0,89 млн га [3, с. 18]. У Європейському Союзі (далі – ЄС) площа угідь, зайнятих під органічним виробництвом, становить 11,1 млн га [2]. Наведене зумовлює нагальність та актуальність здійснення наукового дослідження особливостей законодавчого регулювання ведення органічного сільського господарства в окремих зарубіжних державах. Вивчення особливостей законодавчого регулювання ведення органічного сільського господарства в окремих зарубіжних країнах має важливе як теоретичне, так і практичне значення. Перше полягає в удосконаленні відповідних теоретичних положень, а друге – у вирішенні правозастосовних проблем.

Ступеню теоретичної розробленості проблеми притаманне те, що в аграрно-правовій літературі недостатньо уваги приділяється дослідженню законодавчого регулювання ведення органічного сільського господарства в зарубіжних державах. Окремі аспекти аналізованих питань вивчалися, зокрема, Г.С. Корнієнко, яка дослідила міжнародний досвід ведення екологічно спрямованого сільськогосподарського виробництва [4, с. 172]. О.М. Батигіна проаналізувала нормативно-правові акти країн СНД, які встановлюють правила й особливості виробництва, маркування та обігу органічної продукції [5, с. 17–21]. В.Ю. Уркевич розглянув принципи виробництва органічної сільськогосподарської продукції в ЄС [6, с. 88–91]. Т.В. Курман висвітлила питання маркування органічних продуктів у ЄС та США [7, с. 116].

Мета статті – розкрити особливості законодавчого регулювання ведення органічного сільського господарства в окремих зарубіжних державах із перспективою використання набутого позитивного досвіду в Україні.

Виклад основного матеріалу. Аналіз положень зарубіжного законодавства у сфері ведення органічного сільського господарства доцільно здійснити щодо форми законодавчих актів. Так, відповідно до ст. 1 Закону Республіки Казахстан «Про виробництво органічної продукції» від 27 листопада 2015 р. № 423-V органічна продукція є сільськогосподарською продукцією, продукцією аквакультури, продукцією з дикорослих рослин і продуктів їх переробки, у тому числі харчовою продукцією, виробленими відповідно до вимог цього

закону. Виробництвом органічної продукції визнається сукупність видів діяльності, що відповідають методам і засобам, що передбачені законодавством Республіки Казахстан у сфері виробництва органічної продукції, наслідком якої є органічна продукція [8].

Стаття 2 Закону Республіки Молдова «Про екологічне сільськогосподарське виробництво» від 9 червня 2005 р. № 115-XVI закріплює, що екологічне сільськогосподарське виробництво – це отримання, зберігання, переробка сільськогосподарської продовольчої продукції без застосування хіміко-синтетичних речовин згідно з вимогами екологічного виробництва, встановленими цим законом, з дотриманням національних і міжнародних стандартів у цій сфері, сертифікованій у встановленому порядку [9]. Згідно зі ст. 1 Закону Азербайджанської Республіки «Про екологічно чисте сільське господарство» від 13 червня 2008 р. № 650-IIIГ екологічно чисте сільське господарство є культивуванням сільськогосподарських рослин і розведенням сільськогосподарських тварин без застосування хіміко-синтетичних речовин, а також виробництвом, переробкою, обігом та сертифікацією екологічно чистих сільськогосподарських і продовольчих товарів [10]. О.М. Батигіна зазначає, що в більшості країн СНД відсутні окремі закони про органічне виробництво сільськогосподарської продукції. Також у законодавствах України та деяких країн СНД наявна певна термінологічна відмінність [5, с. 19–20].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що поняття «екологічний», яке застосовується у вказаних законах, є ідентичним поняттям «органічний», «біологічний», «природний», які використовуються в міжнародному законодавстві.

У Codex Alimentarius органічне сільське господарство визначене як єдина система управління виробництвом, що дає змогу підтримувати та покращувати санітарний стан агроєкосистеми, у тому числі біологічну розмаїтість, біологічний кругообіг і біологічну активність ґрунту [11]; воно вимагає використання передових методів управління, у тому числі регіональні умови, систем управління, адаптованих до цих умов, а також використання біологічних і механічних засобів на противагу використанню синтетичних матеріалів [12, с. 227].

International Federation of Organic Agriculture Movements (Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху, далі – IFOAM) визнає органічним сільським господарством особливий вид управління господарством, який характеризується турботою про всі компоненти навколишнього середовища способом запровадження обмежень чи заборони використання речовин або агроприйомів, які негативно впливають на довкілля, псують чи забруднюють навколишнє середовище, підвищують ризики в продовольчому ланцюзі [12, с. 228]. За визначенням IFOAM, існує декілька видів екологічно спрямованого сільськогосподарського виробництва:

– органічне (біологічне, екологічне) виробництво – широке використання біологіч-

них підходів з одночасною заборонаю інтенсивних технологій виробництва (відмова від використання хімікатів, добрив, пестицидів);

– компромісне – збалансовані, низьковитратні, адаптивні системи виробництва: *Low-input/sustainable agriculture* – низькозатратне підтримуюче сільське господарство, *Biointensive mini-farming* – міні-землеробство, *Biodynamic agriculture* – біодинамічне землеробство, краплинне зрошення, *No-till* – нульовий обробіток ґрунту;

– економічно доцільне – поєднання технологій сільськогосподарського виробництва з природоохоронними середовищевідтворювальними заходами (підсів сидеральних культур) із заборонаю застосування генетично модифікованих організмів [4, с. 172].

Поряд із поняттям «органічне сільське господарство» у світовій господарській практиці вживається поняття «органічне землеробство». Зокрема, термін «органічне землеробство» офіційно прийнятий в англійських країнах ЄС, еквівалентом якому у Франції, Італії, Португалії та країнах Бенілюксу є «біологічне землеробство», у Данії, Німеччині та іспаномовних країнах – «екологічне землеробство» [13].

У Регламенті Ради ЄС № 834/2007 від 28 червня 2007 р. «Про виробництво та маркування органічної продукції і скасування Регламенту № 2092/91» органічне виробництво закріплене як система управління сільським господарством та виробництвом продуктів харчування, що поєднує найкращі екологічні методи, високий рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів поводження з тваринами та методи виробництва, що відповідають перевазі в споживанні продуктів, що вироблені з використанням натуральних речовин і природних процесів [14].

У ЄС маркування органічних продуктів здійснюється відповідно до Директиви ЄС № 834/2007 від 28 червня 2007 р. «Про органічне виробництво і маркування органічних продуктів». Цим актом урегульовано питання щодо системи надання екологічних товарних етикеток екологічно чистій продукції для держав – членів ЄС, оскільки громадськість зацікавлена в одержанні інформації про вплив виробництва на екологію та про якість сільськогосподарської продукції. Водночас на органічних продуктах, вироблених у державах – членах ЄС, може стояти також національний знак. Так, Федеральне міністерство із захисту прав споживачів, продовольства й сільського господарства Німеччини предстало національне маркування для органічних продуктів – *Bio-Siegel* (екологічна печатка). Проте обов'язковим при цьому є дотримання вимог законодавства ЄС. На думку Т.В. Курман, система екологічного маркування, визнана в ЄС, є дієвим засобом захисту прав споживачів органічної сільськогосподарської продукції, а також одним із засобів підтвердження її якості [7, с. 116]. У регламентах ЄС, що є актами прямої дії, немає вимоги про письмове погодження органом сертифікації маркування органічної продукції [4, с. 174].

У ЄС органічне сільське господарство може використовувати деякі структурні інструменти стимулювання. Зокрема, Регламент № 2078 «Про сумісні з довкіллям і турботою про природний простір способи виробництва» передбачає фінансову підтримку, яка полягає в компенсації у формі річної премії на гектар землі [15, с. 135].

Соціальним ефектом запровадження органічного способу господарювання є збільшення кількості працюючих у сфері сільського господарства. Так, у Франції, де 45% ферм і 3,6% сільськогосподарських земель є органічними, в органічних господарствах зайнято до 3 найманих середньорічних працівників, тоді як у традиційних господарствах – 1 особа [4, с. 172].

Відповідно до Національної органічної програми США органічне виробництво є системою виробництва, що функціонує згідно із законодавством у частині відповідності специфічним умовам шляхом інтеграції культурної, біологічної й механічної діяльності, що сприяє кругообігу ресурсів, пропагує екологічну рівновагу та збереження біологічного розмаїття [16]. Державний логотип для маркування органічної продукції прийнято в США. Федеральна комісія з торгівлі та Бюро охорони довкілля надають екологічні товарні етикетки сертифікованим приватним підприємствам – аграрним виробникам [7, с. 116].

У Національному стандарті з органічного та біодинамічного виробництва Австралії термін «органічний» означає здійснення діяльності, що має такі ознаки: використання відновлюваних ресурсів, збереження енергії, ґрунтів і води, визнання потреби благополуччя худоби, екологічний супровід під час виробництва оптимальної кількості продуктів без використання штучних добрив або синтетичних хімічних речовин [17].

Таким чином, у законодавстві зарубіжних держав у сфері ведення органічного сільського господарства поряд із поняттям «органічне сільське господарство» використовується термін «органічне виробництво».

Висновки. Особливості законодавчого регулювання ведення органічного сільського господарства в окремих зарубіжних державах є такими:

– формами законодавчих актів окремих зарубіжних держав у сфері ведення органічного сільського господарства є закони (Республіка Казахстан, Республіка Молдова, Азербайджанська Республіка), регламенти (ЄС), програми (США), стандарти (Австралія);

– такі законодавчі акти, як закони, за змістом своїх норм можуть бути суто органічного спрямування або стосуватись екологічного сільського господарства;

– останні містять окремі положення щодо виробництва органічної сільськогосподарської продукції.

Перспективами подальших наукових розвідок може бути використання отриманих результатів у наукових розробках, а також обґрунтування запровадження позитивного

зарубіжного досвіду законодавчого регулювання сфери органічного сільського господарства в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. International Federation of Organic Agriculture Movements. URL: <https://www.ifoam.bio/> (дата звернення: 27.02.2018).
2. Динаміка та перспективи розвитку ринку органічної продукції в світі та в Україні. URL: <http://edclub.com.ua/analytika/dynamika-ta-perspektyvu-rozvytku-rynku-organichnoyi-produkciyi-v-sviti-ta-v-ukrayini> (дата звернення: 27.02.2018).
3. Рудницька О.В. Визначення цільового споживача органічної продукції в Україні за допомогою інструментів сегментації. Агроінком. 2006. № 7–8. С. 18.
4. Корнієнко Г.С. Організаційно-правові аспекти регулювання виробництва органічної сільськогосподарської продукції рослинного походження. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2017. Вип. 5. Т. 1. С. 171–175.
5. Батигіна О.М. Особливості правового регулювання виробництва та обігу органічної продукції у країнах СНД. Правові засади ведення органічного землеробства: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (29–30 вересня 2017 р.). Х.: Доміно, 2017. С. 17–21.
6. Уркевич В.Ю. Про принципи виробництва органічної сільськогосподарської продукції в Україні й ЄС. Актуальні проблеми конвергенції екологічного законодавства України до законодавства ЄС: матеріали Всеукраїнського науково-практичного круглого столу (28 жовтня 2016 р.). Дніпро, 2016. С. 88–91.
7. Курман Т.В. Органічне сільське господарство: поняття та правові засади. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2017. Вип. 4. Т. 1. С. 113–117.
8. О производстве органической продукции: Закон Республики Казахстан от 27 ноября 2015 г. № 423-V. URL: https://online.zakon.kz/m/Document/?doc_id=37002307 (дата обращения: 27.02.2018).
9. Об экологическом сельскохозяйственном производстве: Закон Республики Молдова от 9 июня 2005 г. № 115-XVI. URL: http://continentonline.com/Document/?doc_id=30610708#pos=6;-73 (дата обращения: 27.02.2018).
10. Об экологически чистом сельском хозяйстве: Закон Азербайджанской Республики от 13 июня 2008 г. № 650-III. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=24771 (дата обращения: 27.02.2018).
11. Codex Alimentarius. URL: http://www.icciso.ru/upload/information_system_28/5/9/2/item_592/Codex_Alimentarius_Organicheskie_pischevye_produkty_ru.pdf (дата звернення: 27.02.2018).
12. Берлач Н.А. Правове визначення органічного сільського господарства в Україні. Держава і право. Серія «Юридичні і політичні науки». 2009. Вип. 46. С. 227–228.
13. Про виробництво та маркування органічної продукції і скасування Регламенту № 2092/91: Регламент Ради Європейського Союзу від 28 червня 2007 р. № 834/2007. URL: http://ecounion.ru/wpcontent/uploads/2014/08/council_regulation_es_no_834-2007_rus.pdf (дата звернення: 27.02.2018).
14. Агроэкологическое право Европейского Союза и Италии / М.П. Раджоньери, М. Валлетта; отв. ред. Д.О. Тузов. М.: Статут, 2006. 208 с.
15. Сутність органічного землеробства Ecological Farming. URL: http://finance.mnau.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=178 (дата звернення: 27.02.2018).
16. National organic program. URL: http://www.ams.usda.gov/rules-regulations/organic/United_States_Department_of_agriculture_organic_regulations_7_Code_of_federal_regulations_part_205 (дата звернення: 27.02.2018).
17. National standard for organic and bio-dynamic produce. URL: http://www.ofa.org.au/national_standard (дата звернення: 27.02.2018).